

Гості з далеких берегів

Паола Утевська

Побачив Костик на малюнку ліс. Не такий, як той, що за селом улітку зеленіє, а взимку спить, вкритий білою сніговою ковдрою. Не білокорі берізки і не патлаті ялини. Зовсім інший. Дерева в ньому не такі, як у наших лісах ростуть. А по стовбурах, мов змії, якісь рослини повилися. І листя на тих деревах химерне, неначе з казки. На одних – на парасольки схоже. На інших – анічогісінько тобі не нагадує.

Ой і закортіло ж Костикові цей ліс побачити, ні, не на малюнку, а насправді!

— Який же ти неуважний, — каже Костиків дідусь. — Деякі рослини з того лісу живуть у нашій кімнаті. А ти й не помітив.

Подумав Костик, що дідусь жартує. Та ні, в його очах ані смішинки. Показує на вікно, де алое, калачик і водяна пальма в горщечках стоять, а неподалік у кутку фікус примостився.

— Та отаких у нашому лісі, мабуть, не бачив. І в садку не стрічав...

— І справді, не бачив... А чому на вікні немає тих рослин, що в нашому лісі? Я берізку хочу. І ялинку...

— У нас зими холодні. І дерева ростуть такі, які не бояться морозу. З них листя на зиму осипається. Воно б і в кімнаті осипалось. А для ялинки в кімнаті узимку надто тепло. Ті рослини, що ростуть у нашій кімнаті, — мешканці теплих країв. У них листя цілий рік зеленіє. І почувають вони себе тут неначе вдома. А знаєш, звідки до нас фікус приїхав?

— Від тьоті Оксани. Вона його мамі на день народження подарувала.

— Так. Але його прапрабабуся чи прапрадідусь дуже довго мандрували, поки в тьоті Оксани опинилися. Здалеку фікус до нас приїхав.

— З космосу?

Дідусь усміхнувся. І вигідає ж таке онук!

— Та ні, Костику. Далеко-далеко є така країна – Індія. Ніколи не буває там ні морозів, ані завірюх. Тому й дерева ростуть там не такі, як у нас. Тамтешні ліси дуже схожі на той, що ти на малюнку бачив. Називаються вони джунглі. І росте там велике-превелике дерево... Стовбур його товстелезний, кожен листок – метр завдовжки... Щоб те дерево навкруг обійти, треба не менш як сорок кроків ступити.

— Дідусю! Ти ж про фікус збирався розповісти. Навіщо ж казку почав?

— Це, Костику, не казка. Дерево, про яке я тобіповідав, і є родич нашого фікуса. Хтось колись привіз із Індії гілочку... дерева та й посадив у горщик. Фікус, звичайно, виріс у горщику зовсім не велетнем. І листя його, хоч і не таке дрібне, але все-таки не метрове. А знаєш, Костику, на листках фікуса можна писати. Чорнилом.

— А якщо кляксу зробиш, гумка її зітре?

— З фікуса кляксу, мабуть, не зітреш гумкою. А от гумку з нього можна зробити. Ми з тобою колись обережно надріжемо його стовбур та зберемо на скельце трохи

соку. А коли сік висохне, на його місці лишиться тоненька гумова плівочка.

— Я краще на папері писатиму, — вирішив Костик. І вже хотів сісти малювати великий пароплав. Той, що на ньому з Індії фікус привезли.

Аж тут дідусь питає:

— А чи знаєш ти, на чому писали люди три тисячі років тому?

Костик здивовано подивився на дідуса. Правду кажучи, він до пуття й не уявляв, скільки-то – три тисячі років!

— Та ви б ще спитали в дитини, на чому люди писали тридцять три тисячі років тому! — озвалася тьотя Оля, яка нагодилась до кімнати.

— Тридцять три тисячі років тому люди взагалі ні писати, ні читати не вміли. Про писемність тоді й не думали! Винайшли її люди приблизно п'ять тисяч років тому. Та писали тоді на камені, на глиняних табличках. Костику, ти коли-небудь чув про Африку?

— Це там, де крокодили?..

— Атож. Є там річка Ніл. Велика-велика. На її берегах розкинулась стародавня країна — Єгипет. Вона межує з відомою африканською пустелею Сахарою. А в пустелі, як звісно, самі гарячі піски. Інша річ – береги Нілу. Зеленіють там буйні трави, височать розкішні дерева. І серед них – одна чудесна рослина: папірус. Стрункий він і високий. Трохи нашу осоку нагадує, таке саме у нього тригранне стебло. Тільки він набагато вищий і товстіший. Заввишки чотири-п'ять метрів. А стебло, як рука дорослої людини.

Єгиптяни здавна були вправними майстрами. Тисячі років тому вони вже вміли зводити високі палаци, прокладати зрошувальні канали. Вміли обробляти різні метали – мідь, бронзу, золото. І багато-багато років тому єгиптяни винайшли свою писемність. Щоправда, їхні літери були зовсім не такі, як наші, сучасні. Замість літер вони виводили невеличкі малюнки. Звуться ті малюнки ієрогліфами. Рядки ієрогліфів вчені знаходять на стінах храмів, на кам'яних брилах, на кістяних пластинках, на посуді та на кам'яних і глиняних фігурках різних тварин та маленьких жучків-скарабеїв, що їх єгиптяни вважали священними.

Але ж кам'яного листа чи навіть найдрібнішого скарабея не покладеш у конверт і не надішлеш поштою. Правда, ні конвертів, ні пошти тоді не було. Та люди листувалися між собою. І надсилати друзям кам'яні чи глиняні листи не дуже-то було зручно. Отож і шукали відповідного матеріалу.

У нас, Костику, на підвіконні в горщечку росте невеличка рослинка – водяна пальма. По-вченому вона зветься циперус. Ми її тому пальмою зовемо, що верхівка її справді дещо нагадує пальму, а водяною – бо дуже любить вона воду. Її батьківщина – Єгипет. Так от, вона родичка тієї рослини, що живе на берегах Нілу і з якої єгиптяни почали виготовляти матеріал для писання, родичка папірусу. Від назви цієї рослини походить і слово "папір".

Єгиптяни отой матеріал для писання винайшли приблизно три тисячі років тому. І писати на ньому було набагато зручніше, ніж на камені або на глині. Стовбур папірусу

розрізали на довгі смуги. Клали одну смугу на одну, зверху притискали важким пресом, щоб смуги не згорталися, і так сушили. А на висушених папірусних смугах писали, як ми тепер пишемо на папері. З папірусу робили книжки. Тільки не такі, як наші. Писали їх на довжелезних аркушах і згортали у сувої... Тисячі років пролежали папіруси із стародавніми єгипетськими письменами. Вони розповіли нам про життя Стародавнього Єгипту, про єгипетських фараонів і простих людей, які листи вони писали одне одному. А коли в інших країнах світу люди навчилися писати, вони тривалий час купували в Єгипті папірус. У деяких країнах писали на листях пальми. Та ось у стародавньому грецькому місті Пергамі було винайдено ще один попередник паперу – пергамен. Робили його з телячої або козливої шкіри. Її відбілювали в різних розчинах, з обох боків скоблили, щоб стала тонкою, розтягували і сушили на спеціальних рамах.

Це був набагато зручніший матеріал для письма, ніж папірус. Писали на пергамені з обох боків, тоді як на папірусі — тільки з одного. До того ж, його можна було згортати удвоє, і він не ламався, як папірус. З пергамену було виготовлено книжку, цілком схожу на сучасну.

У нашій країні в давнину також писали на пергамені. Тільки він коштував дуже дорого, і ним користувалися царі, князі, бояри, ченці. А прості люди, коли один одному хотіли вісточки подати, про родинні новини написати чи ще про щось, писали на березовій корі. І звуться такі листи берестяними грамотами. Одне слово, для письма використовували дерево.

Папірус, пальми, береза... Скрізь дерево допомагало людям у їхньому спілкуванні.

І наш сучасний папір теж виготовляють з дерева. Щоправда, історія паперу почалась давненько. Багато років тому жив у Китаї працюючий і винахідливий ремісник на ймення Цай Лунь. Це він здогадався розтовкти деревину бамбука й шовковиці на борошно. Потім висипав оте дерев'яне борошно в казан, додав до нього вапна, залив водою і заходився кип'ятити. Кип'ятив доти, поки вариво перетворилося на білу густу масу. Додав до неї трохи клею. А тоді вилив у ситечко і якийсь час струшував. Вода стекла, а кашка лягла рівним шаром, утворивши тоненьку плівку паперу.

Дістав її обережно Цай Лунь, поклав на одну дошку, накрив другою і зверху придавив каменем, щоб вичавити рештки води. Потім просушив біля грубки. Так було винайдено папір.

Тоді у Китаї тільки й мови було, що про винахід мудрого Цай Луня. Тривалий час китайці тримали його в секреті. Адже торгівля папером давала їм великі прибутки!

Згодом почали робити папір і в інших країнах. Найчастіше виготовляли його з старого ганчір'я. Деякі сорти паперу роблять з ганчір'я і тепер. Це дуже гарний папір. Але щоб забезпечити всіх школярів зошитами, надрукувати всі книжки, газети й журнали, ганчір'я не вистачить. Тому на папір беруть деревину. Найчастіше з ялин. Обрізують з неї гілля, знімають кору, розпилюють на оцурки, а далі дрібнять і варять у великих казанах. Та не в чистій воді, а в спеціальних розчинах – щоб позбутися різних

домішок, які зовсім не потрібні в папері.

Ну а коли вариво готове, до нього додають клей, щоб папір був цупкий та щоб чорнило на ньому не розпливалося... І перепускають через папероробну машину.

Є на тій машині частини, що нагадують ситечко Цай Луня. Тільки дуже великі. Є преси, які пресують папір, щоб став тонким і гладеньким. На тій же папероробній машині його сушать.

Нарешті папір готовий — білий, блискучий. Як отой, що ти на ньому, Костику, зібрався щось намалювати...

Дідусь підійшов ближче до Костика, надів окуляри, щоб роздивитися онуків малюнок. Та Костик уже передумав малювати пароплава, на якому привезли з Індії фікус. Він уже виводив листочки водяної пальми – далекої родички чудесного папірусу, який приніс нам із сивої давнини багато казок і билиць. З берегів повноводого Нілу...

А може, варто намалювати і ялину, адже з неї зроблено той білий аркушик, над яким схилилися Костик та його дідусь.